

שווים בין שווים

במקום לדבר על שילוב ילדים עם מוגבלות, ד"ר בנימין הוזמי קורא לשינוי תפיסתי: יצירת מרחב שבו כולם שותפים שווים לעיצוב החברה

ד"ר בנימין הוזמי

עצמית במה שהם כינו 'סביבות הכי פחות מגבילות'. קריאות אלה הביאו למגמה מבורכת של פיתוח שירותים מותאמים בקהילה עבור אנשים עם מוגבלות. מגמה נוספת הייתה הקמתן של תנועות אנשים עם מוגבלות הקוראות להסרת חסמים חברתיים ולתפיסת אנשים עם מוגבלות עם כישוריהם ויכולותיהם – ולא עם אבחנת הלקות שלהם. אחת מהן היא התנועה העולמית של אנשים עם מוגבלות People First.

ד"ר בנימין הוזמי

מנהל אקדמי
ומנהל משאבי
הידע, בית איזי
שפירא

צילום: אייל ורשבסקי

בגידת הגוף ולעתים גם הנפש. בנוסף לאתגרי הקיום הנגזרים מהמוגבלות, אנשים רבים עם מוגבלות חווים גם חסמים רבים במרחב החברתי, חסמים המתבטאים ברטיעה, בהתייחסות מפלה, בהיעדר נגישות פיזית ואנושית במתן שירות ואף בגישה פטרנליסטית, המלווה לעיתים בהגנת יתר והגבלה מצד דמויות תומכות ומלוות.

בסוף שנות ה-60 ובשנות ה-70 המוקדמות החלה לפעול בסקנדינביה תנועת ה'נורמליזציה'. מובילי מהפכת הנורמליזציה, שבהם בנק מיכלסון, וולף וולפנסברגר ובנט נירג'ה, קראו לסגור מוסדות ומסלולי חיים סגרגטיביים. הם הדגישו את הצורך בהשתלבותם של אנשים עם מוגבלות במרחב החברתי, ובכלל זה החינוכי, כאזרחים וכצרכני שירותים שווים בין שווים, מתוך חיים של בחירה והגדרה

מאז ומתמיד בני אנוש חשו נבוכים ומאוימים על ידי כל זולת שנתפס בעיניהם כאחר וכשונה, ובכלל זה אנשים עם מוגבלות. מוגבלות הינה חלק בלתי נפרד מההווה האנושית. האנושות נחלקת, בחלוקה גסה, לאנשים אשר נולדו לתוך מציאות של מוגבלות והיתר אשר יחוו מוגבלות במהלך חייהם וזקנתם עם

שמה של התנועה מעיד על דרישת חבריה לזהותם בראש ובראשונה כאנשים ורק אחר כך כמי שחווים מוגבלות בחייהם. רפורמה זו הביאה לחיקוקו של חוק החינוך המיוחד התשמ"ח (1988), אשר עבר מספר שינויים ועדכונים במהלך שלושת

אנשים רבים עם מוגבלות חווים חסמים רבים במרחב החברתי, המתבטאים ברתיעה, בהתייחסות מפלה, בהיעדר נגישות פיזית ואנושית במתן שירות ואף בגישה פטרנליסטית, המלווה לעיתים בהגנת יתר והגבלה מצד דמויות תומכות ומלוות

מובילי מהפכת הנורמליזציה הדגישו את הצורך בהשתלבותם של אנשים עם מוגבלות במרחב החברתי, ובכלל זה החינוכי, כאזרחים וכצרכני שירותים שווים בין שווים, מתוך חיים של בחירה והגדרה עצמית במה שהם כינו 'סביבות הכי פחות מגבילות'

המונח 'שילוב' יוצר היררכיה של מְשֻׁלָּב ומשולב בעוד שנראה נכון יותר לחנך ילדים להשתתפות ולעודד אותם לקחת חלק פעיל אמיתי, משמעותי ומשפיע במרחבים החינוכיים המשותפים שבהם הם רוכשים ידע ומעצבים את זהותם

העשורים מאז חוקק, ברוח תמורות הזמן. האחרון שבהם מ'2019 קובע כי יש להעדיף חינוך משלב ומכליל על פני חינוך נפרד וכי על המערכות להתאים את עצמן לילד.ה. נכון להיום, יותר מ'300 אלף תלמידים בישראל זכאים לשירותי חינוך מיוחד, כ'12% מכלל תלמידי מערכת החינוך.

על פי נתוני המועצה הלאומית לשלום הילד מ'2024, כ'20% מסך התלמידים עם מוגבלות נמצאים במסגרות ייעודיות לחינוך מיוחד, מספר דומה נמצא בכיתה לחינוך מיוחד בבית ספר רגיל והיתר, 59%, משולבים במסגרות חינוכיות עם סל שירותים אישי או מוסדי. פעוטות עם מוגבלויות שהשלכותיהן על התפתחותם ניכרות כבר בגיל הרך, מופנים למעונות יום שיקומיים. מעונות אלו מופעלים תחת אחריות משותפת של משרד הרווחה ומשרד הבריאות, מתוקף 'חוק מעונות יום שיקומיים'.

לסוגיית השילוב השלכות על התפתחותו של הילד והמתבגר – לשבט או לחסד. המצדדים בו סבורים כי המפגש הבלתי אמצעי של ילדים עם וללא מוגבלות מאפשר את התעצבותם של ילדים לאנשים סובלניים יותר לשונות, כאלה הרואים ביכולות זולתם ובאתגרי חייהם, יהיו אשר יהיו, מכנה משותף רחב. השתלבותו של ילד עם מוגבלות במסגרת חינוכית עשויה להיות וזו להתפתחות אישית – קוגניטיבית, שפתית, חברתית ומוטורית, ולאפשר לו לבסס תחושת שייכות וזהות חיובית. עבור ילדים ללא מוגבלות היא עשויה להפגיש אותם עם מציאות חיים לא מוכרת אך טבעית ולסייע להם לפתח ערכים של שוויון וצדק חברתי. לעומת זאת, יש הסבורים כי השילוב אינו תמיד מיטיב: ילדים משולבים עלולים לחוות בדידות וקשיים בהשתייכות ובבניית קשרים חברתיים. לעיתים נוצרים פערים לימודיים בשל חוסר בהתאמות, ומורים רבים חסרים הכשרה ומשאבים להתמודד עם הצרכים המגוונים. גם גודל הכיתות מקשה על מענה פרטני לצורכיהם של ילדים עם מוגבלות. נוסף לכך, יש הורים המבקשים להצניע את המוגבלות של ילדם, מה שמקשה על יצירת קבוצה סובלנית ומודעת. תלמידים בעלי פוטנציאל לשילוב לעיתים 'נופלים בין הכיסאות' ועוברים בין מסגרות, מה שעשוי לפגוע בתחושת השתייכות ובבניית זהות חינוכית ואישית.

ועדת מומחים לבחינת החינוך המיוחד מ'2023 מחדדת את הצורך בהתערבות מוקדמת בגיל הרך וביצירת תשתיות חינוכיות וחברתיות, המכוונות להגברת שילוב והשתלבות: "יש להעדיף הטמעת תפיסות של קבלת שונות ומגוון בגיל הרך על פני שינוי עמדות בגילאים מבוגרים יותר". המלצה זו עולה בקנה עם אחד ממצאי מחקר שערכה מחלקת המחקר של בית איזי שפירא, אשר מצא שככל שילדי גן צעירים יותר כך עמדותיהם בהתייחס למוגבלות שליליות פחות. מחקרים רבים אחרים מראים כי חינוך כוללני בגיל הרך מעודד אמפתיה, ויטות רגש, לכידות וחוסן חברתי. ככלל, המונח 'שילוב' יוצר היררכיה של מְשֻׁלָּב ומשולב בעוד שנראה נכון יותר לחנך ילדים להשתתפות ולעודד אותם לקחת חלק פעיל אמיתי, משמעותי ומשפיע במרחבים החינוכיים המשותפים, מרחבים שבהם הם רוכשים ידע ומעצבים את זהותם באופן שבו 'אף אחד לא נשאר מאחור'. מתוך הרצון להמשיך ולקדם את החזון הזה, כארגון ותיק לשינוי חברתי בתחום המוגבלות, יזם בית איזי שפירא לאחרונה את הקמתו של בית רו – מרכז חינוכי חלוץ וייחודי לפעוטות עם וללא מוגבלות, המעודד השתתפות. המרכז בנה מודל עבודה שבמוקדו יצירת מרחב חינוכי-טיפול המעודד את הפעוטות והילדים להתמקד בכוחות הטמונים בהם ובחבריהם. מרחב כזה מקנה להם מיומנויות חינוכיות וחברתיות בגישת 'חינוך חברתי רגשי' (SEL). האמונה היא כי מודל שמאפשר הסרת חסמים חברתיים ויצירת אקלים מכיל יביא להתפתחות חברתית ואישית של פעוטות לאנשים המאמינים בעצמם, רואים את יכולות זולתם ומעריכים את העוצמה מכפילת הכוח הטמונה בהשתתפות. הציפייה היא כי יזומה זו תעודד פיתוחן של יוזמות נוספות המעודדות עשייה משותפת והשתתפות של אנשים עם יכולות שונות, מתוך תקווה להביא לביסוסה של חברה המכבדת שונות ומכירה בערכו של כל שותף החבר בה. ●